

**ТРИЗБУК - REVUE HEVDOMADAIRE - TRIDENI
UKRAINIENNE**

Исало 12 (320) рік вид. VIII. 20 березня 1932 р. Ціна фр. 2. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 20 березня 1932 року.

Сьогодні в Празі, в гостинній столиці Чесько-Словацької республіки, збирається II-й Український Науковий З'їзд. З матеріалів, які свого часу було надруковано в «Тризубі», читачі наші знають історію організації з'їзду, його структуру та його завдання.

Потреба в такому з'їзді давно настигла. Минуло вже більше, як 5 год, відколи 3-6 жовтня 1926 року відбувся перший Український Науковий З'їзд, що складав собою визначний етап в історії розвитку української науки закордоном.

Велика заслуга належить ініціаторам з'їзду. Вони бо в тяжких обставинах еміграційного життя, обставинах, які особливо загострилися за наших часів загальної економічної кризи, у вельми несприятливих умовах послідовно перевели велику організаційну працю і дали змогу представникам української науки зібратися до купи, щоб поділитися здобутками своєї праці і своїми міркуваннями на майбутнє.

Що-правда, злидні і віддаль не дозволили багатьом із наших учених взяти уділ у працях з'їзду, але все-ж число тих, що зібралися, велике і зголошено поважну кількість докладів, які уявляють живий науковий інтерес.

Другий з'їзд, як і як попередній, — в тому ми глибоко певні, — виконає своє завдання: підбити підсумки зробленому і намітити шляхи на далі.

Та по-за тією чисто науковою, в н у т р і ш н ь о ю вагою з'їзду, він уже самим фактом свого скликання набуває значіння, так мовити, з о в н і ш н ь о г о .

Одбуваючися в атмосфері волі думки і слова, загально прийняті у культурному світі, в той час, коли на поневоленій Україні не можлива ніяка вільна наукова праця, — з'їзд являється голосом вільної української науки.

Це перше, а друге: з'їзд, зібравшись в старій слов'янській столиці, в серці середньої Європи, не може не привернути до себе уваги чужого наукового світу, полегшуючи чужинцям ознайомлення з здобутками української наукової роботи і достойно репрезентуючи українську науку в Європі.

І складаючи сьогодні з Парижа іменем української еміграції, яка, розкидана світами, гуртується коло нашого журналу, привіт ініціаторам і учасникам з'їзду, ми певні, що еміграція наша і вся Україна, яка свого голосу подати не може, однодушні в побажаннях з'їздові успіху в роботі на розвиток вільної рідної науки і на користь українській культурі.

Мазепа на переломі*)

У біографії Івана Мазепи єсть один епізод, який являється переломовим у житті майбутнього гетьмана, отаким, що про нього з певністю можна сказати: не будь його, не мала б Україна славного його гетьманування. Говоримо про зречення Мазепи від служби при особі польського короля.

Як відомо, Мазепа був походження українського, первісну освіту (реторику) дістав у Києві, але в дальшому учився у полоцьких єзуїтів (філософія), після чого, з рекомендації єпископа Лещинського, взятий був королем Яном-Казіміром до Варшави, до свого двору.

Був він у короля спочатку його джурою (покойовим, щось на зразок німецьких камер-юнкерів), а пізніше став і довіреною його особою. Король оцінив здібності Мазепи і вислав його на три роки до Нідерландів для удосконалення в гарматній справі.

Після освітньої закордонної поїздки перед молодим Мазепою, вихованою, освіченою і талановитою людиною, бо був він не лише військовий і дипломат, але й поет, співець і музикант, за протекцією самого короля одкривалося широке поле польської кар'єри. А втім, на 32 році свого життя несподівано кидає він короля, од'їзжає на село до старого батька і навіки зостається на Україні.

Які були причини відходу Мазепи од короля та польського оточення взагалі? Неприхильні до нього дослідники, спосилаючись на одного

*) Інші статті, присвячені пам'яті Мазепи, буде видруковано в наступних числах.

Гетьман Іван Мазепа
(З Національного Музею в Києві)

з польських мемуаристів, що ворогував з Мазепою, знаходять їх у зовнішніх обставинах. Молодий Мазепа, мовляв, дуже подобався жінкам, і сам був надто женолюбивий; на цьому полі спіткали його немилі пригоди (відомі усім перекази про дикого коня й прив'язаного на ньому Мазепу), і він мусив «з соромом» залишити Польщу, ховаючи той сором на Україні, де його не знали. Пояснення поверхове і наявно недостатнє. Що правда, женолюбність у Мазепи була, і то не лише за молодощів, а й пізніше — до старости. По різному можна кваліфікувати цю властивість; тягне вона за собою часом дуже прикрі річі, які траплялися і з Мазепою. Але в той галантний вік, коли жив Мазепа, в Європі, — а за нею й у Польщі, — до любовних пригод ставилися не так то вже дуже суворо. Не вадили вони часто й жінкам, а про дипломатів і військових людей нема чого й говорити; не помішали вони й Мазепі заховати придбані ним найкращі відносини з такими поважними, так мовити, королівськими родинами, як Вишневецькі та Лещинські. Із-за таких річей не варто було Мазепі кидати польське оточення і зрідкитися свого протектора-короля. Мусіли бути інші причини для того рішучого кроку, що його зробив Іван Мазепа на 32-му році свого життя, розірвавши з польськими можливостями.

Про одну з тих причин говорить і згаданий вище мемуарист. Сам король любив Мазепу, але в його оточенні український його довірник почував себе чужим і нерівнею. Для королівських придворних він був — «козак», — а тому — «не дуже то шляхтич». Між Мазепою та його товаришами, — поминаючи цілком природне суперництво, а може й заздрість з приводу вказаних вище службових успіхів, — встали протилежності станові, а одночасно з тим і національні. Бо-ж Мазепа був не тільки козак, але й православний, а як відомо, за тих часів — і навіть пізніше — приналежність до тої чи іншої віри була головною, коли не єдиною ознакою національності («руська» віра, «польська» віра). Цей останній факт міг залишитися непомітним для товаришів Мазепи, але не для нього. Не марно-ж він як раз перед тим пережив три роки у Нідерландах, де ці питання були не теоретичним явищем, а реальною базою історичної боротьби протестантського нідерландського населення з католицькою іспанською імперією, що закінчилася визнанням нідерландської незалежності в р. 1648-му, тоб то за якихось сім-вісім літ перед тим, як дістався туди Мазепа. Крім того, на ґрунті віри Мазепа мусів бути особливо доткливий, бо вся родина його одзначалася побожністю своєю: мати вмерла ігуменю Київського монастиря, єдина сестра скінчила свій вік тако-ж черницею, та й для самого Мазепи церква була великим і святим ділом.

Аналогія між Нідерландами й Україною кидалася в очі людям XVII століття; про неї згадує і сам Богдан Хмельницький в своїх пересправах з поляками, і було-б просто дивом, коли-б її не освідомив собі й Мазепа, що був, як відомо, ціле життя своє видатним знавцем сучасних йому міжнародніх взаємовідносин.

Про самий факт одходу Мазепи од короля козацькі літописи дають дуже короткі відомості.

Сталося це року 1663-го, в час, коли Україна поділена була на два

гетьманства: на Правобережжі, під польською рукою, гетьманував естеря, на Лівобережжі, під москвовською, Бруховецький. На заклик етері польський король Ян-Казімір розпочав війну з Москвою і вийшов походом з метою повернути назад до Польщі Лівобережну Україну. На Білоцерковщині польське військо з'єдналося з козаками Тетей, і звідти вони разом вирушили на лівий беріг. Іван Мазепа прибув у Україну в оточенні короля. В час, коли війська росташовані були едалеко Білої Церкви, він виїхав до свого батька, що незмінно перебував у своєму родовому селі, і вже назад не повернувся. Не знати, и перед своїм виїздом говорив він про щось з королем, але можна приускати, що король так або инакше був про те поінформований. Бо-ж оч і якою повільною була дисципліна в тодішньому польському ійську, самовільний від'їзд видатного старшини, та ще й близького о самого короля, не міг би перейти непоміченим і мусив потягти за обою, коли не реальні, то хоч принаймні писані санкції. А в тім ро них немає і сліду в пам'ятках, — навіть у вогів Мазепа.

Залишивши поляків, Іван Мазепа не зразу чинно вступив до українського руху. Явна річ, потрібував він певного часу, щоб обдивитися умовах і обставинах, порадитись з батьком, ім'я якого стоїть під актом про приєднання місцевої шляхти до Богдана Хмельницького, мотсе ще з якими приятелями своїми. Та обдивившись, вибрав він не польські впливи і не московську руку, а пристав до гетьмана Петра Дорошенка, що не хотів мати над собою Польщі ні Москви, а змагався творити самостійну Україну, нейтральну що-до трьох великих сусідніх держав — московської, польської і турецької. Тяжко було-б ояснити цей вибір Мазепа якимсь соромом, чи тонко обрахованими персональними інтересами. Дорошенко мав від своєю владою обмежену ериторію з невеликим населенням, а натомісць багато могутніх вогів, — навіть серед самих українців. Майбутність його була майже без перспектив, бо союз з Туреччиною та відповідна допомога прийшлию нього пізніше, — та й ті не врятували його. Єдиним важливим, чисто внутрішнім і то ідеологічним, стимулом для Мазепа в його рішенні могла бути знов-же таки ота сама нідерландська аналогія. І не знати, чи не натхнув він нею і Дорошенка, бо-ж був він у нього визначений писарем, себ-то якраз до його компетенції належали справи міжнароднього порядку. В кожному разі у самого Мазепа світло цієї аналогії збереглося на протязі цілого життя, а з особливою силою спалахнуло воно, коли він, на порозі смерти, склав свій союз з Карлом XII-м та виступив збройно проти всемогутнього тоді на сході Європи московського царя Петра I.

Як здається, лише з цим припущенням і можна підходити до аналізу причин переходу Мазепа з польської служби до служби народу українському, на якій він так високо визначився перед нащадками.

М. Славінський.

Гетьман Іван Мазепа та українська еміграція

(З нагоди 300-літніх роковин його народження).

Саме на цей рік припадають 300-літні роковини з дня народження великого українського державного мужа — гетьмана Івана Мазепи. З цієї нагоди ми вважаємо своєчасним і доцільним присвятити де-кільки сторінок його пам'яті та схарактеризувати відношення до нього та його діяльності сучасної української суспільності.

Увага її до історичної постаті гетьмана Івана Мазепи та до його епохи набрала особливої сили протягом останніх років, перетворилася в свого рода пієтет та прислужилася до того, що наші історична наука й красне письменство присвятили значну частину своєї праці й творчості на доскональне дослідження та по можливості повне і ясне окреслення його особи та його діяльності. Досить згадати такі твори, як роман-трилогія Б. Лепкого.

Україно-ненависницька політика Росії з її реакційною передовою добою, а потім захоплення соціалістичними гаслами бурхливого періоду сучасної нам російської революції зробили те, що одна з найвидатніших постатей української історії, якою є гетьман Іван Мазепа, лишалася затемненою перед очима ширших українських кол, особливо-ж правдиве її обличчя та велич.

Упадок першої і певне розчарування в других привели природне до того, що увага та інтерес української суспільності з особливою силою скерувалися в сторону того, хто два з половиною століття тому назад не лише виносив в собі ідею державної незалежності України, але й опрацював і ясно окреслив її, приготувавши для майбутньої української держави форму її устрою, свого роду «конституцію», збудовану на принципах, які відповідали тодішньому станові західно-європейської цивілізації й державного права, виворених на ідеях тогочасної філософії.

І як раз через цю його інтелектуально-культурну перевагу Іван Мазепа був занадто мало зрозумілим для своїх сучасників-земляків, які не зуміли оцінити всього значіння і всієї величі його провідної ідеї і тим самим спричинилися до його неуспіху.

Але не вповні зрозумілим лишився він і для наступних поколінь, чому його постать і ціла праця його лишилися і досі ще не вповні освітленими та дослідженими.

Натомісць Мазепа — культурний і освічений з а х і д н и к — давно став предметом подиву й студій західно-європейських письменників та вчених. В очах цих людей два Мазепи гідні подиву: І. Мазепа — символ незломної свободи та вічного горіння духа; другий Мазепа — це «орел степової України», могутній князь, доля якого зв'язана з долею України. Таким ми знаходимо Мазепу, оспіваного Байроном, описаного Віктором Гюґо, простудійованого Вольтером, віконтом де Воґює, Р. Готшалем, І. Шерером т. ін., намальованого Верне і т. п.

Мазепа — легендарний герой, Мазепа — борець за незалежність України, причому легендарному елементові відведено більше місця і уваги, ніж державно-творчій його праці.

Нас, сучасників, цікавить якраз цей другий момент, його доскональне дослідження та вияснення причини Мазепиної невдачі.

Нас зв'язує з тінню Мазепа спільна доля емігрантів, бо він був перший український політичний емігрант в повному значінню і змісті цього слова.

Мазепа не «втікач» для спасення свого життя, він — політичний емігрант, який разом з своєю особою виніс на еміграцію і врятував тим од повної руйнації ворогом, випадковим переможцем, саму ідею української незалежної держави; він, одходячи з цього світу, припорукує ту свою ідею своїм найближчим прибічникам і духовним та політичним спадкоємцям з Пилипом Орликом на чолі. — Ось в чому полягає значіння Мазепиної епохи, ось звідки походить той піетет, з яким ставиться до Мазепа сучасна українська суспільність, більшість культурних сил якої примушена, як в свій час Мазепа, перебувати на еміграції і тут берегти, плекати і розвивати ту-ж ідею і той-же ідеал, якого гаслом є Незалежна Українська Держава.

Тому то з-посеред української суспільности найжвавіший може інтерес до І. Мазепа та його епохи проявляється якраз в осередку емігрантському, у всякім разі з-посеред еміграційних қол він перше виник і перетворився в зазначений нами вище піетет.

Так, ще на початку еміграційного періоду питання про Мазепа було піднесено вже в-осени 1919 р., коли на запрошення Місії УНР в Румунії і в її помешканні, було виголошено лекцію про Мазепа паном проф. Дм. Дорошенком. На той виклад зібралася численна українська еміграційна аудиторія, що з напруженою увагою і інтересом прослухала лекцію шановного професора, з якої багато з присутніх вперше почули де-які невідомі їм доти подробиці.

Відомий факт, що гетьман І. Мазепа упокоївся в Бендерах на території тодішньої Молдови, складової частини сучасної Румунської держави, та що його поховано було в Галаці, не тільки розвинув особливий інтерес до цього питання серед української еміграції в Румунії, а й викликав щире бажання прикласти всі сили, щоби знайти всі пам'ятники та дослідити всі матеріали, які існують про Мазепа в цій країні. Це стало свого роду ідеєю фікс української еміграції в Румунії і питання про Мазепа все підноситься час од часу серед неї.

Так, підчас першої конференції української еміграції в Румунії в-осени 1923 р. при відкритті пам'ятника на могилі померлого українського вояка-емігранта на кладовищі Св. Пантелеймона було відправлено панахиду по загинувшим борцям за Україну, причому імена гетьманів І. Мазепа та П. Орлика було окремо виділено. По тій жалібній службі Божій голова Місії УНР в Румунії, проф. К. Мацієвич виголосив слово слідуячого змісту:

«В такі моменти краще розійтися мовчки. Коли серце здавлює невимовна туга, краще розійтися, заховавши в душі ті великі патріотичні почуття, які ми прийняли до неї спогадом наших

великих діячів та менших братів, полеглих в боротьбі за нашу дорогу батьківщину. Розійтися з жалібним сумом, що й досі наша Україна не може прийняти до себе дорогий прах своїх незабутніх синів. В згоді з цим настроєм скажу тільки кілька слів на цій новій українській могилці, на чужій землі викопаній.

«Брати-українці! То не випадково, що ми сьогодні з'єднали нашу службу Божу по недавно померлому українському повстанцеві та по славних наших гетьманах, що знайшли покій вічний собі на цій самій чужій землі.

«Мазепа та Орлик в нашому минулому були тими провідниками українського народу, які більш навіть од великого Богдана свідомо поставили постулат української самостійности. Після них ця ідея, за яку вони віддали своє життя, все занепадала і тільки нашому поколінню випала щаслива доля знову підняти той прапор, що в свій час вони з такою самовіданістю і честю тримали і заповіли своїм нащадкам.

«З гордістю за наше покоління повинен признати і засвідчити, що воно пішло не тільки тим шляхом, але й зі свого боку додало від себе те, що їх ідеї стали всенародними, що їх прапор тепер розвивається над боротьбою всієї нашої нації, яка усвідомила свої державні ідеали. Над боротьбою нації, що пізнала себе і не хоче бути рабом і гноєм для когось іншого....

«Певний нашої остаточної перемоги, кажу нашим великим землякам: «Спіть тепер спокійно в чужій землі. Ваше діло тепер в надійних руках... Ми всі поклялися або бути вільними, або полягти так, як поліг той повстанець, що похований тут, не випускаючи вашого прапору з рук... Лежіть спокійно тут, поки побідний український нарід перенесе святий для нього прах до нашої рідної землі, до нашого національного пантеону»...

За тим скоро знову віджилася думка розшукати і точно установити місце вічного спочинку гетьмана І. Мазепи, аби тоді, як наступить той великий час, прах його та реліквії можна було перенести на Україну.

В зв'язку з тим Український Громадсько-Допомоговий Комітет, розглядаючи на одному з своїх засідань програм культурно-просвітньої діяльності, вносить в нього і питання про досліджування пам'ятників Мазепи в Румунії та постановляє запросити для переведення тієї праці одного з істориків-фахівців. Брак матеріяльних засобів, який, на нашу біду, стоїть на перешкоді здійсненню всіх наших проєктів, не дав спромоги тоді ж перевести в життя цю постанову Комітету.

Все-ж питання не лишається забутим і взимку 1926 р. по дорученню Комітету, автором цих рядків було виголошено реферат про Мазепу перед численною українською аудиторією. Докладчик, згадавши головні події з часів гетьманування І. Мазепи, звертає увагу слухачів на моменти державно-творчої діяльності гетьмана, переносючи в цей бік головну вагу значіння тієї доби.

Поруч з тим, виникає думка про вчасність укладання музичного твору на тему про Мазепу, чи то типу симфонії, чи то опери. Справа ця обговорювалася не раз в провідних колах української еміграції в Румунії спільно з п. М. Бойченком підчас перебування в Букарешті цього молодого талановитого українського композитора, який і зараз працює над оперою, присвяченою І. Мазепі.

Сподіваємося, що українська публіка в недалекому часі буде мати спромогу почути виконання цього музичного твору, якого окремі уривки п. Бойченко не раз відігравав на фортепіані в тісному колі своїх приятелів.

Нарешті авторів цих рядків пощастило літом 1931-го року, з дозволу та за допомогою Українського Наукового Інституту в Варшаві, відвідати історичні місцевості (Галац і Тягину-Бендери) в Румунії, зв'язані з пам'яттю перебування в них і місцем поховання гетьмана І. Мазепи в 1709 р., та поробити де-які досліді. Зібраним матеріалом і зробленими світлинами надіємося поділитися незабаром з нашим громадянством.

В. Трепке.

Криваві події на Дністрі

З часу опанування України червоною Москвою Дністро став частиною того кордону, який розділює два ворожі світогляди: на захід од Дністра «капіталістичний» світ, який продовжує йти своїм історично-виробленим шляхом, на схід — «перша в світі батьківщина пролетаріату», царство комуністичної диктатури, «світ нових соціальних експериментів», світ, який поки-що ознаменовався страшною руйнацією всього того, що було здобуто тисячеліттям для добробуту економічного, культурного та морального... На сході той світ, де, як кричать комуністи, влада належить селянам та робітникам і де людські страждання, людська кров та людська смерть не мають жадної вартости в очах тих, хто, фактично тримаючи в своїх руках владу, винищує, ніби-то для щастя майбутніх людей, мільйони сучасних... В цьому загальному кордоні Дністро творить ту частину, яка розділює Румунію та насильно совітізовану Україну.

На Україні більше ніж де-інде знаходить собі в повній мірі примінення та система кривавого терору, яким тримається комуністичний режим... Не дивно, що протягом десятка років Дністро став місцем кривавих трагедій, про більшість з яких ніколи не довідається культурний світ, а про частину яких може мати лише слабу уяву... В роках 1920-1923 на Дністрі відбувалися останні епізоди кривавої збройної боротьби українського народу за свою свободу: там в 1920 році регулярні частини армії УНР робили останні спроби дати отсіч червоному війську, там в роках 1921-1923 майже всі повстанчі відділи, які билися

проти московських окупантів, завдавали частинам червоної армії останні, прощальні на де-який час, удари... В наступні за цим роки Дністро став свідком кривавих подій іншого характеру: через нього намагалися втікти за кордон всі ті інтелігентні сили, які учіли в роки війни за визволення та яких більшовиками було позбавлено права на життя. Крім такої категорії людей намагалися втікати за кордон і люде, які не вмішувалися в політичні події 1917-1920 років, але життя яких на Україні стало небезпечним через те, що вони посідали певні, більші або менші, матеріяльні вартості ріжного рода... Вони попали в категорію буржуїв, стали безправними, відданими на рабунок, на смерть. Тим і іншим лише чужина могла врятувати життя... Але жадного легального способу не було для виїзду за кордон, і тому такі люде мусіли рішатися на небезпечний шлях переходу Дністра крадькома. Добравшись до Дністра, вони находили там контрабандистів, які займалися перевозкою втікачів на румунський беріг Дністра і щедро платили їм тими рещтками богатства, здебільшого золотом, яке у них залишилося... Ці контрабандисти в більшості були люде нечестні, жадні до наживи, деморалізовані комуністичними гаслами — «бий буржуїв» та «граб награвлене» і так і дивилися на тих нещасних, які мали необережність довірити їм свою долю. Значна частина цих контрабандистів була на службі в Чека, тримала зв'язок з агентами з Чека і разом з ними грабувала втікачів, а потім убивала, ховаючи кінці в Дністро... Отже, чи від жадности контрабандистів, чи від їх тісної співпраці з агентами Чека — загинуло немало люду, здебільшого інтелігенції, які гадали найти порятунок закордоном... Гинуло немало і тих, які попали в руки совітських контрабандистів, але вже вкупі з контрабандистами, бо Чека мало тоді, як і тепер має, добрі вуха та очі, і не мало платило своїм агентам за піймання збігців...

В ті ж самі часи відбувалися на Дністрі криваві драми й іншого характеру, а саме: комуністи, підбадьорені успіхом в побіді над народами, які зараз находяться в їх неволі, гадали, що ще одне маленьке зусилля і «капіталістичний світ» вспалахне революцією. Найближчим тереном для переведення революції вони мали Бесарабію, на яку прагнули вплинути самою короткою дорогою через Дністро. Совітські агенти майже що-ночі намагалися в ріжних місцях пробратися через Дністро для того, щоб переправити в Румунію зброю, гроші та літературу. Румунська кордонна охорона була на сторожі і майже що-ночі відбувалися криваві сутички між більшовицькими агентами та румунськими пограничниками. Протягом лише останніх років загинуло більше тисячі румунських салдатів на своїх постах на Дністрі...

Але все-ж таки був короткий час, коли хвиля втікачів припинилася, як що не зовсім, то хоч не була такою великою. Але цей час не був довгий. Після винищення «буржуїв», після винищення, деморалізації та остаточного приборкання інтелігенції, совітський кривавий режим, який не може оправдати свого існування жадною позитивною працею, направив свою руйнуючу працю на селянство з такою силою, що всі колись багаті оселі обернулися в руїни, а ті, кому комуністи так щиро обіцяли землю і волю, були поставлені перед проблемою

стати слухняними кріпаками в руках червоних панів, або в ліпшому випадкові, — бути висланим на Сибір, Соловки, на голодну та холодну смерть. Хто з селян лише підіймав голос проти такого знущання над ними, того рострілювали після катування в підвалах Чека, яке змінило свою назву на ГПУ, але лишило всі старі прийоми що-до катування людей... Українське селянство з великою впертістю боролось і бореться проти такого знущання червоних москалів. 1929-1931 років майже не було села, де-б не мали місця повстання, убивства комуністів, терор проти совітських інституцій. Але совітський режим не стримується перед самими жорстоками засобами подавлення селянських рухів. При найменших проявах незадоволення з боку селян владою. на обеззброєні села налітали і налітають панцерні автомобілі, стріляють всіх, хто попадається, без всякого розбору, а коли село висловить свою «повинну», тоді тут же одразу агенти ГПУ роблять суд і розправу: одних рострілюють, не жаліючи ні молодих, ні старих, решту арештують, ведуть в тюрми. З тюрем одних одправляють в могили, других — на Соловки, третіх — на Сибір. Замість зруйнованих українських сел, творять різні совхози, червоноармійські комуни й т. п. Такий терор довів селян до страшно распучливого стану. Одні з них покинули свої хати і пішли в світ за очі шукати ліпшої долі на фабриках, де і робітникам те-ж живеться не дуже то добре, навіть дуже зле. Другі, які бачать, що ніде в совітському союзі вони не знайдуть ні спокою, ні справедливости, намагаються всіми своїми силами покинути ту країну, в якій «влада належить селянам та робітникам», для того, щоб в країнах, де влада не належить одній будь-якій партії або класі, знайти людські умови існування... Але як і раніше, залишити совітську країну в законний спосіб не можна. Лише совітські урядовці та інші спеці можуть вибрати паспорти для того, щоб більше не повертатися в совітський рай. Прості смертні не мають права залишити країну. Вони мусять мучитися там. Вони мусять, або смиритися і без всякого ремствування робити все, що їм накаже комуністична партія, без нарікання переносити холод, голод, вмірати без ліків і будь-якої медичної допомоги. Накажуть їм працювати в «колгоспі», мусять працювати. Посилають на фабрики — мусять їхати. Наказують залишити свої власні хати, мусять коритися. Посилають для колонізації на Далекий Схід, — мусять їхати. Мало того, що вони мусять виконувати все, що їм накаже «робітниче-селянська» влада, вони мусять робити вигляд, що все це їм подобається, що вони раді, що влада їх трактує як худобу, що вона посилає їх на смерть. Вони мусять ще й маніфестувати, що вони готові кожної хвилини вмерти за цю саме владу в боротьбі проти всіх її ворогів. В такій тяжкій распучливій ситуації нещасні совітські селяне, як і всі громадяне, не мають навіть тої втіхи, що можуть мовчати і думати своє. Ні! Вони мусять говорити, мусять хвалити владу, висловлювати їй відданість!.. Хто цього не робить, той ворог совітської влади! Він, мовляв, щось думає, про що не хоче сказати. Крім всього цього від совітського селянина і громадянина вимагають самопожертви: він може бути голодний, обдертий, не мати ані пари чобіт, але він мусить підписуватися на позички, на дірі-

жаблі, на аероплани, на підводні човни, на «п'ятилітку». Як він цього не робить, він ворог совітської влади... За всяке слово, яке не йде рівнобіжно з «генеральною лінією партії», громадянин попадає у вороги совітської країни, він — кулак, буржуй. Міняє партія «свою генеральну лінію», громадянин мусить зразу-же змінити і свої погляди.

Отже совітські громадяне взагалі, а селяне з окрема прагнуть всіми силами вирватися з того пекла, а тому, що законного шляху нема, то велика кількість українських та молдавських селян мріють про перехід Дністра для того, щоб найти порятунок в Румунії... Особливо мрії про залишення совітської країни ростуть серед українських селян, бо крім загальної совітської несправедливості, їм ще болить і за свою поневолену батьківщину, нелюдський рабунок якої переводиться на їх очач. Їм тяжко вдавати, що вони радіють, коли їх добро віднімають од них та їх дітей і везуть біс-зна куди для того, щоб кувати на них же кайдани неволі. При всьому терорі багато з них не можуть втриматися, щоб не сказати правди, щоб не виляти владу, москалів. Вони розуміють, що такими словами вони самі собі винесли тяжкий присуд, і тому, поки ще мають час, поки ГПУ ще не поклато на них свою криваву руку, намагаються залишити ту країну, яка тисячі років була для їх предків колицкою життя. Втікають і ті, які бачать, що їх без всякої їх вини жде незабаром Сибір або Соловки. Бо Соловки та ліси Сибіру тисячами нищать людське життя, а владі потрібно експортувати ліс для того, щоб мати тверду валюту на пропаганду, на купівлю машин; отже після того, як дійсно заможні селяне винищені, тепер уже влада шукає будь-якої зачіпки для того, щоб одправляти на смертну працю якогось-б то не було селянина. Вишукуються неповнені злочини для того, щоб дати вигляд, що лише за кару виправляють на Соловки, Сибір й т. д.... Всі селяне це відчувають і кожний чекає своєї черги. Тому з осени 1931 року, а може ще трохи і раніше, почався рух українських селян до втікання за кордон. Як Дністро замерз, через нього кинулася хвиля збігців. Ішли окремі люде, ішли родини, ішли громади. Не багато з них дійшло до Дністра. Ще менше перейшло Дністро. І от саме чому: московські кати та їх слухняні помішники, а також всі ті, кого совітська влада тероризувала, довела до скотського стану, пильно стежать за тим, щоб ні одна душа не перебралася через Дністро, щоб не могла розповісти там, в «капіталістичних» країнах, про те, як то добре живеться в совітському пеклі...

З совітського боку Дністро має зараз таку систему охорони: На всьому протязі Дністра охорону несуть пограничні відділи ОГПУ. Ці відділи мають в певних місцях так звані комендатури. Комендатури виставляють застави. Застави стоять на самому березі Дністра. Простір між заставами охороняють парні рухомі стежі, які мають рішучий наказ стріляти у всякого, хто буде намагатися перебратися за Дністро. Вдень і вночі ці рухомі стежі пильно несуть службу, бо, по-перше, — вони складені в більшості з червоноармійців, які належать до класу робітників, між ними багато комуністів та комсомольців, а, по друге, — над ними мається догляд їх начальства, вже щиро комуністичного. Крім начальства за цими пішими рухомими стежами мають ще догляд

кінні пограничники, які час од часу об'їзжають певні участки як по самій лінії Дністра, себ-тов самому березі, так і в запіллі, на де-якій віддалі від Дністра.

З 1931 року всю цю систему догляду посилено ще й через збудування на протязі всього Дністра кулеметних гнізд на два-три кулемети кожне. Ці гнізда пороблено з залізо-бетону, мають вони передні стіни завтовшки в один метр та 30 сантиметрів. Стіни ці ще зміцнено сталевими плитами в один сантиметр товщини, а бійниці, яких буває дві або три, в залежності від того, на скільки кулеметів гніздо, зміцнено сталевими плитами в 4 сантиметри товщини. Всю бетонову будову зроблено так, що бійниці знаходяться майже на рівні з землею, а всю її добре замасковано. Сусідні кулеметні гнізда мають вогневий зв'язок, бо побудовані вони на віддалі від 500 метрів до двох кілометрів одно від другого. Кулеметів в цих гніздах ще не поставлено, бо будівля поки-що закінчена лише в своїй бетонній частині, але біля кожного такого гнізда вирито землянку, в якій постійно живуть два або три кулеметчики для того, щоб охороняти саму будівлю та допомогати пограничникам в нищенні втікачів. Кулеметчики ці належать до спеціально сформованих частин, набрані з робітників, комсомольців та комуністів.

Отже, тим несчастлиним, які задумали втікти через Дністро приходить ся пробратися непомітними через кінні стежі на віддалі п'яти-восьми кілометрів від Дністра, піші та кінні стежі та кулеметні пости в самому березі... Перші кінні стежі, здивавши збігців, не затримують їх, але питають їх, хто вони та куди прямують. Отримавши яку-б то не було відповідь, вдають ніби задоволені з неї і рушають далі. Але в той же час дають умовні світові сигнали на кордон. Там стежі совітських пограничників готуються, прпускають збігців на самий берег Дністра, а то й на лід і з допомогою кулеметчиків odkривають рушничний та кулеметний вогонь по нещастних втікачах...

От як румунська преса розповідує про стан на Дністрі:

«Майже кожного дня Дністро є тереном тяжких кривавих трагедій, в яких гинуть десятки людей, забитих совітськими пограничниками. Дністро став кладовищем для тих нещастних, які намагаються втікти до нас. От один з випадків убивотв на Дністрі. Минулої ночі, большевицька стежа спіткала біля села Серпень проти Бендер громаду втікачів в той самий мент, як вони зійшли на лід. Між втікачами була і одна жінка з дитиною на руках. Пограничники відкрили вогонь з рушниць та стали кидати у втікачів ручні гранати... Жінку було забито на місці. Другі ж втікачі, між якими і один хлопець десяти років, втікли під градом куль на наш берег, де їх прийняли наші пограничники. Труп жінки і зараз лежить на леду: наші пограничники не можуть його взяти, бо він знаходиться на совітській половині Дністра, совітські ж пограничники не вважають потрібним забрати його. Ворони клюють труп нещастної жінки». («Дімініяца» з 8 лютого).

«9-го лютого перебіг під вогнем пограничників дідуган С. Брик з Одеси».

чисто об'єктивні: коли перебіг Дністро — вдень чи вночі, чи стріляли совітські пограничники, як стріляли, та чи не стріляли в повітря, як вдягнений біженець, де жив раніше, соціальний стан. На підставі цих даних робляться висновки: або передати втікачів совітським властям, що правда трапляється дуже рідко, або залишити в Румунії. Не можна обвинувачувати румунські чинники в перебільшеній суворості, бо Бесарабія все-ж таки поволі наповнюється агентами ППУ, але трапляються і страшні помилки, що з рештою дуже тяжко перевірити. Отже, преса румунська одночасово з алярмом про вбивства людей на Дністрі подає:

«Бендери. 21 лютого. Румунсько - совітська комісія передала совітській владі трьох біженців».

«Сороки. Комісія передала совітській владі 32 біженця. Коли їх вели на місце передачі, місцеві громадяне пропонували нещастним їжу, але вони нічого не взяли, кажучи: «Нічого нам не треба. Нас ведуть на ростріл».

На підставі таких чисто зовнішніх даних було повернено совітській владі бувшого російського полковника Михайла Пороховського, незважаючи на те, що брат його Гнат Пороховський, в лояльності якого до Румунії не може бути жадного сумніву, робив усе можливе, щоб брата було залишено в Румунії...

І в той час, як ці події на Дністрі викликали ворожий настрій до совітів в громадській opinio, ця opinio не може собі яскраво уявити тої пекельної системи, яка існує в совітському союзі: всі дивуються тому, як воно трапляється так, що червоноармійці, діти тих же селян, так жорстоко нищать свій же нарід. Чужинцям тяжко уявити ту систему совітського урядування, при якій кожен громадянин мусить бути або катом, або жертвою. Середина там нема! Хто не хоче бути катом, — зараз же стає жертвою. Червоноармієць, який би відмовився стріляти в біженців, був би зараз забитий сам. Цілу систему збудовано так, що кожний мусить бути в нищенні собі подібних лише одним слухняним звеном. Велику ролю грає тако-ж і той факт, що червоноармійці пограничних відділів в більшості не українці, походять з робітників, комсомольці, комуністи, мають за собою добрий догляд комуністичного та військового начальства. Частини переповнено «сексотами», провокаторами. Всі бояться один другого. Всі доносять один на другого. Нема довір'я навіть між найліпшими товаришами. Над українцями-червоноармійцями маються няньки з москалів-комуністів, які стежать за їх кожним кроком та словом. На парні стежі посилаються один москаль, один українець. Але чи довго буде триматися така система? Чи не дасть вона краху? Ворожнеча проміж салдат українців та москалів росте. З того часу, як замерз Дністро нема майже дня, щоб українці червоноармійці не втікали зо всім своїм озброєнням до Румунії.

Втікають з цілої низки пограничних відділів. Втікають з того полку стрільців, який стоїть в Тірасполі і несе тимчасово охорону кулеметних гнізд там, де ще нема спеціальних частин. При всякій нагоді, як тільки салдат-українець має змогу втікти, він втікає. Де-які з них навіть не затримуються перед убивством своїх товаришів-москалів,

з якими разом несуть службу на стежах та постах. З одного відділу втік салдат українець, який перед втіканням забив помішника командіра застави в с. Камінка. Маються збігці червоноармійці і із кінних полків першої кавалерійської дивізії і з саперного куріня. Як би червоноармійці були певні, що їх приймуть в Румунії, — вони переходили б сотнями.

Про настрій в частинах вони кажуть, що українці-червоноармійці тільки і ждуть того часу, коли почнеться війна, для того, щоб направити зброю проти своїх дійсних ворогів-комуністів, які зруйнували їх господарства, цілу країну, винищили їх батьків та й їх ведуть до загибелі...

Відчувається, що так воно в дійсності і буде, але поки-що кат панує, кров на Дністрі л'ється. Український нарід нищиться, а українські діти мусять тримати в руках зброю і нищити нею і чужі погноблені Москвою народи і навіть свій рідний нещасний нарід!

Самовидець.

Аристид Бріан.

Салю виповнено по береги. Переповнені всі трибуни, дипломатичні ложі, місця для технічного персоналу, люде стоять навіть в проходах. Лужота — гарячий літній день, в Женеві дуже душно — нестерпима. Має виступати Аристид Бріан. Це час його найбільшого успіху, 1929 рік, коли він кинув світові свою ідею європейського єднання. Вже тоді постарілий, майже зовсім сивий, з зігнутою зовсім постаттю підіймається Аристид Бріан і по малу йде до трибуни. Буря, безконечна буря оплесків зустрічає цього чоловіка, що стільки років був душею Женеві, душею Ліги Націй.

Але ця зустріч ніщо порівнюючи з кінцем його промови! Всі встали. Саля була ніби наелектризована. Плескали певне не тільки друзі: можна було не погоджуватися з Бріаном, але промова все-ж робила свій вплив. Це був справді великий промовець нашого часу. Метода його впливу, система — а в нього була система —, як саме говорити, були в нього своєрідні і надзвичайно переконуючі. Був у нього великий розум, а разом з тим тонка інтуїція. Він знав, що саме треба сказати і як. Це був артист, але бути артистом це не значить бути нещирим: артист, що дійсно захоплює своїх слухачів, сам мусить переживати драму.

1929 рік це був апогей розцвіту міжнародного впливу Бріана. Коли знов зійшов він на трибуну в 1930 році, його чекали майже так саме нетерпляче, як і в 1929 році, але після промови були якось розчаровані.

В 1931 році вже і не чекали особливо, і ще більше сивий, ще більше згорблений, вже зовсім старий, але здавалося ще міцний Бріан виголосив чергову свою промову в асамблеї Ліги Націй тим самим своїм «оксамитним» голосом, з тими-ж методами логіки, ясності, іронії і

часом пафосу, який несподівано, але те-ж логічно виривався завжди в його промовах. Все було «так само», але це не справляло вражіння, бо ні в слухачів, ні в самого промовця не було вже незломної віри в ті слова і в ті ідеї, які життя спростовувало так жорстоко.

Аристид Бріан, що закінчив свої дні на 70-му році життя, можна сказати назвав небувалою людської слави і успіху, а все-ж останні роки його життя були повні гіркого почуття невдачі. Кінчив він дні, програвши — принаймні на сьогодні — свою гру, велику світову гру. Одійшов майже трагічною постаттю, зацькований, висміяний своїми численними і неблаганними противниками.

Аристид Бріан на протязі 30 років був 25 разів міністром, 11 раз був головою ради міністрів. Цим побив він усі рекорди. Але основний зміст цілого його життя зосереджено на останніх 7 роках, коли він був беззмінним міністром закордонних справ Франції.

В час, коли ще не загоїлися рани на тілі народів, що пізнали лихо великої війни, в час, коли у Франції німець був просто «бошем», коли це слово було лайкою, коли народи люто ненавиділи один одного, Бріан мав сміливість повернути цю політику і повести свій нарід на мир, на справжнє замирення з своїм ворогом — німцем. Він справді не хотів війни, вона глибоко вразила його. Він хотів миру з німцями, бо розумів, що це єдиний спосіб уникнути великої війни в майбутньому, і може недалекому, що це єдиний шлях для налагодження всіх справ європейських, а може і світових.

Треба було мати авторитет, силу і зручність Бріана, щоб повернути на свої рейки опінію як поодиноких політичних діячів Франції (Бріан був ще більшим майстром в цих приватних розмовах, ніж на трибуні), треба було змінити настрої мас. Бріан знайшов доброго партнера в особі те-ж покійного міністра закордонних справ Німеччини, Густава Штреземана. Здавалося, політика Бріана набувала все більше сили. Після знаменитих пактів в Локарно приходить вступ Німеччини до Ліги Націй, очищення дочасне Рейна і Порур'я, приходить пакт Бріан-Келог про оголошення війни по-за законом.

На жаль, розчарування прийшли дуже швидко. Війна дала себе в знаки і після певного періоду відносного добробуту економічна криза стала захоплювати з нечуваною силою одну країну за другою. Особливо гостро захопила вона Німеччину. Бехзробіття що разу творило і творить незадоволених і неурівноважених. Впливи Гітлера з одного боку, комуністів — з другого стали зростати. Штреземан давно помер. Отже з боку Німеччини виходили одні прикрості для Бріана. Треба було або занехаяти політику замирення, залишити «бріандизм», або-ж, продовжуючи розпочату лінію, піти на якісь більш рішучі кроки до замирення, треба було дійсно домовитися.

Але тут і починаються головні невдачі Аристида Бріана. Той факт, що сам же він і ніхто інший повернув настрої Французів, став на шлях миру, очистив Рейн од окупації, зробили націоналістичні кола французькі особливо уважними і недовірливими що-до свого міністра закордонних справ. Критика ця не заважала Бріанові стояти коло влади і начеб-то продувжувати свою політику, але в дійсності він був

зв'язаний і по руках, і по ногах. Він дійсно завдяки своїй силі і зручності поставив політику Франції на нові рейки. Кожен інший міністр мусів стати вже тепер на той самий шлях, навіть коли він був завзятим націоналістом.

Бріан вже багато де-чого досягнув, але він не міг далі вперед тягти того воза, бо на кожному кроці парламентська більшість, на яку він властиво і спірався (яка іронія долі: дійсні його прихильники були в опозиції!) була на сторожі і стримувала його, а права преса нічого не хотіла подарувати «а l'homme d'abandon», як вони називали Бріана. І от А. Бріан, продовжуючи ніби-то свою політику, топтався на місці, і його фразеологія про мир починала навіть набридати людям, не дивлячись на красномовство.

Час настав одійти і дати місце може іншій людині, що примушена була піти на той самий шлях, але мала більше довір'я з боку націоналістичних кол, і тому могла більше зробити в напрямку політики Бріана, ніж він сам.

І от тонкий і мудрий політик, що так часто демісіонував, не чекаючи навіть вотума недовір'я, тут виявив уперте бажання продовжувати особисто свою політику. Навряд чи цим він їй допоміг, і думаємо, що це топтання на місці було тільки шкідливим. Ще більше шкідливим це було для здоров'я, для серця Бріана.

Але, очевидно, це серце було дійсно захоплене, ентузіастично захоплене, до засліплення ідеєю свого месіанізму в світі. Бріан був щирим і справжнім пророком миру. Віра в ідею, захоплення позбавили його того почуття реальності, яке було властивим йому протягом цілого життя.

Бріан шукав ще виходу і думав найти і його в справі зближення з совітами. Скептично вже без віри вдався він до цієї спроби якось вплинути на Німеччину, вирвати у неї цей сумнівний козирь — совіти. Звичайно, ця спроба нічого не врятувала, і життя певно остаточно одкине її.

Це пристрасне бажання досягнути свого, ці невдачі та прикrostі, які зазнав покійний міністр, одійдуть, забудуться разом з його смертю. Але зостанеться те, чим він жив останні роки життя: зостанеться в пам'яті народів його ідея миру, справжнім пророком якого він був. Таким входить він в історію, а його політика зближення двох великих народів не вмере з самим Бріаном. Іншими руками, а вона колись мусить бути доведеною до краю. В цьому був би і наш інтерес, бо доки в Європі панує атмосфера недовір'я і неспокою, доти радіє третій — червона Москва.

Чміль.

Домагання Головної Еміґраційної Ради в Женеві

Як відомо, за останні два роки установи Ліги Націй, що опікувалися біженцями, були радикально змінені. Раніше — це був Високий Комісаріят при Лізі Націй, що всім керував. На чолі стояв покійний д-р Нан-

сен, а його заступником був майор Джонсон. Властиво, всі практичні справи вирішував останній і, треба сказати, завжди виявляв повну об'єктивність, однаково дбаючи як за вірмен, росіян, так і за українців. Нині ж утворено автономний Office International Nansen pour les réfugiés, що знаходиться тільки під протекторатом Ліги Націй.

Склад і система функціонування цього Офіса дуже складна. Нині майор Джонсон, що є лише генеральним секретарем цієї установи, не може брати вирішення поважніших справ на свою руку, як раніше. Все залежить од різних комісій цього Офісу. Справи стали затримуватися, затягатися. Коли раніше на кожного листа чи то Головної Ради чи одної з її організацій відповідь приходила негайно, то тепер цієї відповіді доводиться чекати часом місяць, а часом і два. Разом з тим треба відмітити, що до складу Офіса від Дорадчої Біженської Ради (куди входять і чотири представники українських організацій) попав і росіянин п. Гулькевич. На 12 чоловік членів Офісу він був один, але йому вдалося потрапити до вищого виконавчого органу цієї установи, до складу якого входять голова Офісу п. Макс Губер (що є видатним правником, делегатом Швейцарії до Ліги Націй, головою Червоного Хреста і т. д.), п. де-Навай, представник Франції, та п. Гулькевич. Останній входить і до фінансової комісії. Натурально, старий дипломат царських часів, дуже зручний і лагідний, широко використовує своє становище і одного разу зробив справжній «coup d'Etat» в допомогівій акції Офісу.

Треба сказати, що до осені 1931 року і Високий Комісаріят, і Офіс додержувалися цілком певної системи допомоги: вони прагнули в лаштувати біженців на працю. Для цього договорювалися вони з певними урядами і перевозили на місце праці біженців. Найлегше розміщати людей можна було у Франції (на землю і на фабрику) і ще в Південній Америці. Комісаріят чи Офіс видавали позики окремим людям і реально улаштували їх на працю. Таким чином кілька тисяч українців було перевезено як до Франції, так і до різних других країн. Роки три назад на Дорадчій Раді п. п. Гулькевич та Рубінштейн вносили резолюцію, щоб Комісаріят видавав грошеві допомоги тако-ж різним благодійним біженським установам. Проф. Шульгин підтримував цю пропозицію, але найбільше настоював на тому, щоб Комісаріят давав біженським установам (кооперативам то-що) принаймні позики. Російські делегати підтримували з свого боку і цю пропозицію. Спільну резолюцію було прийнято, але Комісаріят не змінив своєї системи, мотивуючи тим, що грошей мало і коли в тій чи іншій формі почати роздавати біженським установам гроші, то не вистачить їх на індивідуальні позики для улаштування на працю, а це є головне завдання Комісаріату.

І от, на засіданні фінансової комісії Офісу в осені минулого року, на якому були присутні крім п. Гулькевича ще два експерти (п. п. Рубінштейн та Пашаліян) та їх заступники, комісія раптом змінила цю систему. Несподівано на комісію поспішалися вимоги допомоги різним російським організаціям, інвалідам, Земгору і т. ін. на загальну суму коло сотні тисяч швейцарських франків. Це було повним порушенням регуляміну: проекти не були відомі і простудійювані технічним апаратом Офісу.

Це і було зауважено на засіданні, і один з делегатів, представник Греції міністр Рафаелі, сказав протест. Але Гулькевич, Рубінштейн, при допомозі покірного вірменина Пашаліяна, гаряче обстоювали екстремність проєкту. Голова Губер, дуже порядна, безстороння людина, але страшенно зайнята своїми численними обов'язками, поспішав закінчити засідання, щоб їхати десь-инде на другу конференцію, перепустив проєкт. Другі делегати певно те-ж поспішили, і таким чином Гулькевич добився свого.

Коли про це довідалася президія Головної Ради і представники українських організацій в Дорадчій Раді, то вирішили конче реагувати на такі акти. Не заперечуючи в засаді проти видачі допомоги, Головна Рада вирішила настоювати тільки на тому, щоб відповідно до цих асигновок росіянам було зроблено асигновки і українцям.

До того-ж в Дорадчому Комітеті сидять як ніяк українці, мають голос і можуть протестувати. Але обмірковуючи справу скликання цього Комітету, Головна Рада реально здавала собі справу, що наші представники знаходяться там в абсолютній меншості, що росіяне і вірмени складають самі по собі вистачаючу більшість. Провести там свої рішення українцям, як показав досвід, дуже тяжко або навіть і не можливо. Отже таке екстренне скликання Комітету може дати тільки змогу для вислову нашого протесту, для певної демонстрації, а не для реального поладження конфлікту. Ці можливості залишаються за нами, і ми їх ще встигнемо використати. *)

Тим часом вирішено було спробувати добитися певних субсидій або принаймні позик і для де-яких українських установ. До дієвих осіб Офісу від Головної Ради було написано рішучого листа з протестом проти несправедливості відносно українців. Так само одна з організацій, що має свого представника в Офісі, а саме Комітет в Румунії, написала протест у відповідь на заклик Офісу збирати гроші для біженського фонду. Комітет в Румунії одверто заявив, що Офіс не має права звертатися з таким закликом до українців, бо їм він нічого не дає. На це представники Офісу відповіли, що Комітет в Румунії помиляється і що Офіс допомагає однаково всім біженцям, які були колишні підданими російської імперії. Отже, під цю категорію підходять і українці. А Головній Раді було дано майже одночасно відповідь про те, що принципи допомоги змінилися, і що коли українці дев'ятьма конкретні, розроблені проекти, вони будуть розглянені зовсім безсторонне.

Про це Головна Рада вже й раніше дбала і до портфелю секретаря Офісу нові проекти або виправлені старі вже наспіли.

В лютому до Женеві поїхав голова Головної Ради проф. Шульгин і мав довші розмови як з майором Джонсоном, так і з головою Офісу Максом Губером. Про ці розмови ми одержали такі відомості.

Проф. Шульгинові не було відмовлено у задоволенню де-яких конкретних домагань, що мають бути поставлені перед фінансовою комісією, але було зауважено, що далеко легше давати не субсидії товариствам, а довготермінові позики: система субсидії, яка на жаль мала місце в-осени, приведе тільки до того, що каса Офісу скоро спорожниться і діяльність його припиниться.

На це проф. Шульгин одповів, що в принципі він цілком підтримує засаду позик біженським установам, бо сам же він у свій час висунув подібний проєкт, але оскільки такі великі суми було видано росіянам, то справедливість вимагає, щоб, принаймні пропорційно до кількості українських біженців, і їм було б видано певні суми у формі субсидій.

Довідавшись про прохання дитячого притулку в Подєбрадах і про ідалюю в Празі, — ці проєкти не переходили через Голочну Ряду, — проф. Шульгин рішуче їх підпер і коли не помиляємся, ці допомоги вже уділено заінтересованим установам.

Особливо гаряче одстоював Голова Головної Ради проєкт допомоги на будівлю дому відпочинку для українських інвалідів у Франції, вказуючи на серйозність установи, що зуміла зібрати серед наших обставин більше як сорок тисяч франків, купити великий терен, обсадити його тощо. Крім того, що цей дім є абсолютно потрібним для самих інвалідів, сама будівля дому дасть працю багатьом наших безробітним. До цього проєкту поставилися в Офісі уважно і вже затребували від Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції, яке цю справу піднесло, додаткові детальніші відомості, що і було надіслано до Женеві.

Натомісць вимога допомоги українським національним школам, що цілком влучно поставила Генеральна Рада у Франції, зустріла рішучий опір. Проф. Шульгин порушував також справу, чи не міг би Офіс допомогти нашим високим школам у Чехословаччині найти фінансову

*) Останніми днями настигла звістка, що чергове зібрання Дорадчого Комітету призначено на неділю 20 березня.

Була тако-ж думка настоювати на негайному скликанню Дорадчого Комітету. Тепер росіяне очевидно роблять все можливе, щоб його не скликати: навіщо їм це тепер, коли п. Гулькевич сидить в самому центрі! допомогу серед міжнародніх благодійних чи наукових установ. Але і ця ідея не зустріла жадної симпатії. Річ у тому, що в колах Ліги Націй і спеціально в секретаріаті її здавна існувала думка про ліквідацію еміграції, як такої. Для цього намічалось два шляхи: репатріація і натуралізація. Та досвід показав, що про репатріацію біженців до совітського союзу годі говорити. Залишається таким чином другий шлях, щоб позбавитися біженців, це натуралізація. Здавалося б, яке це відношення має до національних біженських шкіл? Можна навіть прийняти чуже підданство і все-ж бажати себе і для своїх дітей зберегти свою мову і культуру. Але ідея натуралізації перетворилася в колах Ліги Націй в ідею асиміляції. Трудно сказати, як по суті до цієї ідеї ставляться самі члени Офісу, але такі є рішучі вказівки секретаріату Ліги Націй. Проф. Шульгин зауважив, що дуже помиляються ті, що думають, буцім-то біженці перш за все зацікавлені в чисто матеріальній підтримці: духовні цінності для нас може є найважливіші серед нашого бідкування. Зрештою, проф. Шульгин застеріг за собою право порушити принципове питання про національні школи біженців на ближчому засіданню Дорадчого Комітету.

Нарешті, проф. Шульгин змалював невідрадні становище української еміграції майже по всіх країнах, постійний зріст безробіття і повну відсутність засобів у Головної Ради допомоги самій в цій великій біді. На це було дано відповідь, що Офісу дуже важко тепер допомагати тими методами, що раніше. Двері Франції і її фабрик закрито. Правда, і нині можна «сідати на землю» з половини (метаяж), але проф. Шульгин зауважив, що українці завжди зустрічали що-до метаяжку труднощі і були незадоволені тісною співпрацею з французькими фермерами (можливо, що тут виявляється індивідуалізм українців). Далі звернуто було увагу проф. Шульгина на можливість артільно-кооперативних підприємств. На такі підприємства Офіс обіцяє дати гроші в формі позики, аби тільки були дані реальні і практичні проекти. Напр. нині було організовано такі артілі в Польщі серед козаків-біженців. Артілі ці займаються одні рибальством, другі вибіранням піску у Вислі, треті плантацією тютюну і т. д. Можуть бути і інші форми артілі. Слід і українцям справді подумати над такими проектами. Головна Рада, очевидно, дуже радо їх буде підпирати в Офісі.

Женець.

3 життя й політики.

— Після конференції. — Чергове залицяння до селян. — На колгоспному фронті. — Неврожай і голод. — Події на Україні.

— Партійна конференція кінчилася. Аранжери її можуть припинити свою роботу, яка мала довести, що все в країні мається гаразд, що будівництво соціалізму йде від одного досягнення до другого. Можуть приступити до буденної праці латання дір і ліквідації чергових проривів серед невтішних обставин справжньої, а не підмалюваної в святочні фарби совітської дійсності.

А ці справжні обставини виглядають, очевидно, дуже невтішно. Вони не дали керуючим совітським чинникам можливості задержати хоч на якийсь час серед совітської суспільності святковий настрій, який мали б викликати всі повідомлення і заяви про величезні успіхи теперішньої і планетарні перспективи майбутньої п'ятилітки. Ще не кінчилася конференція, як довелось керуючим чинникам приступити до тої реальної роботи, якої вимагали потреби дня, довелось закликати до неї весь совітсь-

ний актив, поставивши крапку над розмовами про теперішні й майбутні досягнення.

4 лютого ЦК ВКПб було винесено важку принципову постанову про колгоспи.

За кілька днів після цього було оголошено наказ совнаркому ССР і ЦК ВКПб про утворення насіннєвих фондів, в якому констатовалася між іншим наявність голоду в східних районах ССР.

В Харькові через кілька днів після закінчення конференції було скликано по-зачергову сесію ВУЦВК, на якій ухвалено новий адміністративний поділ УССР і переведено низку змін в складі українського совітського уряду.

На розгляді цих чергових виступів совітської влади ми хочемо спинитися в нашому огляді.

* * *

Постанова ЦК про форми колгоспного руху зазначає, що завдання організаційно - господарського зміцнення колгоспів полягає в скріпленню артільної форми колгоспів, що в спробах штучно прискорити перехід до вищих форм колективного господарювання є серйозна небезпека. В основу колгоспної структури тепер мусить бути положена бригада з постійним складом, яка б провадила всі основні сільсько-господарські роботи на певних ділянках протягом цілого року. Таким бригадам належить виділити для постійного користування с.-г. машини, реманент і робочу худобу. Заробітня платня мусить визначатися в залежності від продукційності праці цілої бригади. Треба стерігатися надмірного ускладнення відрадної, керування колгоспами шляхом адміністрування; треба уникати в колгоспах перевищення розмірів відлічень у всякі фонди. В керуванні колгоспами належить спиратися на колгоспний актив, до складу якого по-між іншим мусять увійти всі бригадири. Бригади повинні бути покладені в основу не лише хліборобських, але також і тваринницьких колгоспів.

Це є в основному зміст постанови ЦК про форми колгоспного руху. З приводу неї в пресі вже з'явилися голоси, які змагаються трактувати цю постанову, як певну уступку, як певний поворот з боку Сталіна. І дійсно. Базуючися на цій постанові, не трудно уявити собі переведення організації колгоспа в такому вигляді, що кожна окрема селянська родина виділяється в окрему бригаду, якій приділяється земля, с.-г. реманент і худоба. Керування колгоспами здійснюється при участі бригадирів, себ-то голов родини. Відновляється отже в рямцях колгоспа індивідуальне селянське господарство з тим, правда, великим обмеженням, що врожай не поступає господареві. Йому та його родині видають лише заробітню платню, стосуючися, що-правда, до продукційності праці на одведеній для нього ділянці. Ця структура колгоспу, повторюємо, цілком випливала б з теперішньої постанови ЦК. Але чи буде вона переведена в життя і чи надасться вона для того, щоб її переводити в життя? Перед двома роками, так само перед початком весняної засівної кампанії з'явилися знамениті сталінські «Запаморочення від успіхів», і «Відповідь товаришам-колгоспникам». У «Відповіді товаришам-колгоспникам» ми знаходимо буквально ті самі думки, що в теперішній постанові ЦК. В цьому документі Сталін між іншим говорить: «тепер ми повинні тримати курс не на комуни, а на сільартіль, як головну форму колгоспного будівництва, не можна дозволити перескакувати через сільгосартіль до комуни, не можна замінити масовий рух селян до колгоспів «денретуванням» колгоспів, «грою в колгоспи» (цитуюмо по «Більшовику України» ч. 7 1930 р.).

Факти показали, що ці виступи Сталіна були лише тактичним ходом. Вони допомогли большевикам перевести весняну засівну кампанію, рівняючи добре зібрати урожай. А з осені 1930 року знову почалася, як каже Сталін, «гра в колгоспи». Сучасна ситуація на сільсько-господарському фронті для большевиків є завідомо несприятлива. З хлібозаготів-

лями справа стоїть зле. В східних районах ССРСР, як вони самі констатують, неврожай і голод. Робиться отже спроба порятувати ситуацію вже випробованим способом. Видається постанова ЦК, яку можна при певній легковірності і наївності трактувати, як уступку, як вияв «нового» курсу.

* *

Особливо характеристичною ілюстрацією несприятливості господарського становища ССРСР є оголошений в половині лютого наказ совнаркوما ССРСР і ЦК ВКПб про утворення насінневих фондів. Наказ цей поділяється на дві частини, зміст яких одкриває перед нами красочок тої завіси, під якою закрита переповнена досягненнями справжня совітська дійсність. Перша частина декретує утворення для весняної засівної кампанії засівного фонду в розмірі 57.355.000 центр.; на Україні насіннєвий фонд мусить бути утворений до 10 березня в розмірі 9.500.000 цент. Ціла несподіваність цього розпорядження полягає в тому, що насіннєвий фонд, про утворення якого декретується, коли б совіти додержувалися тих норм, які вони самі не видають, мусів би бути й про його утворення було б зайвим видавати декрети. Із збору кожного колгоспу мусів би бути виділений в числі інших фондів, передбачених статутом, спеціальний насіннєвий фонд, лише з тих лишків, що залишилися після утворення фондів, мусіли переводитися хлібозаготівлі. Так наказує статут колгоспів, вироблений і стверджений совітською владою, той самий статут с.-г. артілі, скріплення якої рекомендація наведена вище постановою ЦК. А коли прийняти до уваги, що колгоспи є переважаючою складовою частиною в сільському господарстві ССРСР, в декретах про утворення насінневих фондів не було б жадної потреби, коли б виконувався статут колгоспів. Але річ у тому полягає, що статут, формально обов'язуючий, фактично не виконувався. Через цілу хлібозаготівельну кампанію червоною ниткою проходить як найвиразніша тенденція трактувати змагання забезпечити колгоспи встановленими статутом фондами, як саботаж хлібозаготівель, як вияв куркульницьких тенденцій. І теперішній декрет ставить виразно крапку над «і», яскраво констатує, що статут, обов'язуючий колгоспи, з прямої ініціативи влади, на цілому просторі ССРСР систематично не виконувався і порушувався.

Ще цікавішою і характеристичнішою є друга половина декрету. Вона констатує офіційно факт неврожаю і голоду (декрет, додержуючися запозиченого на цей предмет ще з царських часів офіційного стилю, скромно говорить про харчові утруднення) на величезних просторах ССРСР— в районах Середньої і Нижньої Волги, Казакстану, Татарії, Башкирії і Західного Сибіру. Після цього декрету багато стає ясним. Стає зрозумілим, через що совітські чинники так старанно заховували розміри врожаю цього року. Стає ясним, чому вони під час хлібозаготівель виявляли таку колосальну первовість, чому вони з таким колосальним тиском цей рік під час хлібозаготівель рушили на Україну... У величезній частині ССРСР панує голод.

Друга частина подає ті заходи, які має ужити влада для допомоги голодним районам. Заходи ці вироблено без жадних натяків якогось ліберального сентименталізму. Для радгоспів і колгоспів обіцяється видача насіннєвої позички, яка мусить бути повернена з ближчого врожаю. Для індивідуальних господарств ані насіннєвої, ані харчової позички декрет не передбачає. Це є цілком послідовним і зрозумілим: є можливість за допомогою голоду і руїни індивідуальних господарств досягнути в неврожайних районах 100 відс. нової колективізації. Треба протє одзначити, що й для радгоспів і радгоспів позичка обіцяється при наявності досить оригінальної передумови: насіннєва позичка видається в міру того, як самі радгоспи і колгоспи будуть складати насіннєві фонди. Як будуть утворювати ті фонди там, де збіжжя нема, де існуючі запаси вже одібрано під час хлібозаготівель, це — секрет Сталіна і Ко.

На Україні негайно після закінчення партійної конференції стався ряд подій, які у світлі тих скупих і обмежених даних, що їх подає совітська преса, набувають характеру справжніх містерій. Негайно після закінчення конференції в Харківській області скликають надзвичайну сесію ВУЦВК, хоч перед тим жадних натяків на скликання такої сесії не було. Щоб не висловлювати образливих для харківських совітських суверенів міркувань, мусимо припустити, що необхідність скликання цієї надзвичайної сесії для них стала ясною не в кабінеті одного з кремлівських достойників, а скажемо — в потязі, коли вони їхали з Харькова до Москви. На сесії переведено ряд змін в складі президії ВУЦВК і в складі уряду УССР. Переведено так само зміни в складі ЦК КПБУ і для ЦК дано нового секретаря. Не будемо перераховувати назвиськ нововисвячених харківських достойників — вони нічого нікому не говорять; у самих комуністів більшість їх була на десятиях ролях; значіння шильду УССР в Москві трактується, очевидно, остільки зневажливо, що скільки небудь відповідальних працівників для українських совітських установ не дають.

Опріч санкції низки перемішень надзвичайна сесія ВУЦВК перевела новий адміністративний поділ УССР, про який вже згадувалося в «Тризубі». Колись переведення адміністративного поділу УССР здійснювалося після пильного вивчення справи, після підготовки її рядом комісій, організованих урядом УССР. Тепер план поділу ухвалено без жадного простудіювання і підготовки: на разі вони є зайві — проєкт подано на основі зразку «братніх» совітських республік і він опріч того має бути — для чого прецедентів в історії УССР ще не було — поданий на затвердження Москви.

Річ, яка найбільше звертає увагу в ухваленому проєкті адміністративного поділу, це — те спеціальне становище, в яке попадає Донбас. Він не має входить ні в одну з новоутворених областей і має бути підпорядкований безпосереднє центрові. Оскільки основним елементом в життю Донбасу є гірничо-промисловість і оскільки вона цілком і вповні підпорядкована Москві, остільки фактично нова адміністративна реформа буде означати майже цілковите вилучення Донбасу з-під впливу українських совітських установ. Фактично Донбас відтепер і формально, і фактично попадає в залежність од московського центру. Колись, ще на початках Українсько-російської боротьби, на початку 1918 року, большевики в цілях боротьби з українською державністю пробували зорганізувати окрему Донецьку совітську республіку. Як виявляється з ухваленого тепер проєкту, ідея вилучення Донбасу з українських впливів серед большевиків не вмерла. Для них не було досить того, що вони зробили в Донбасі до цього часу. Підпорядкувавши господарське керівництво Донбасом Москві, систематично заповнюючи його зайшлим російським робітництвом і змешуючи тим український стан посідання, вони тепер дальший крок наперед зробили. Не треба бути пророком, щоб передбачати, що, коли панування сталінсько-молотовської компанії не припиниться, ми дочекаємося ще формального повного вилучення Донбасу з меж УССР.

Це є один бік харківських подій. Але є і другий, який, на жаль, на сторінках совітської преси знаходить ще менший відбиток. Кампанія цькування проти комуністів-українців псовилася з подвоєною силою. Серед тих, кого цькують, кого вже виключили або мають виключити з партії, стрічаємо назвиська людей, які своєю службою Москві і своєю зрадою справі української державности в найбільш гострі моменти українсько-російської боротьби, здається, мусіли б собі забезпечити доживотню ласку у своїх панів. До звісток совітської преси долучаються відомості закордонних газет про тисячі арешти, висилки серед українського селянства, інтелігенції й робітництва. Той український погром, що мав місце в зв'язку з справою Союзу Визволення України, тепер повторюється.

Це — факти української після-конференційної дійсности, факти, що не потребують жадних коментарів, жадних вияснень.

В. С.

Сидор Косенко

(Некролог)

15 лютого б. року помер од сухот член колонії в місті Янові коло Пинська козак Окремої Залізничної Запоріжської Сотні армії УНР Сидор Косенко.

Народився Косенко 20 квітня 1897 року в селі Просяново, Володажської волости, Валківського повіту на Харківщині. 4 березня 1918 р. вступив покійний до залізничного курія інженерного полку Запоріжського Корпусу (у той час Запоріжського Загону Отамана Натієва). В лавах української армії перейшов увесь її, всіяний терниною і вкритий славою, шлях визвольної боротьби і з нею разом опинився на еміграції у Польщі.

Будучи на еміграції, йдучи за покликком свого чесного серця, а не шукаючи багатства, одружився Косенко з такою ж бідною, як і він, дівчиною, і у повній згоді прожив з нею до смерти майже 9 років. Осиротив покійний дружину і 2 малолітніх діточок — дівчинку 8 літ і хлопчика 1 року. Покійний користався любов'ю і пошаною тих, хто знав його, і до смерти був зразком національної свідомости, патріотизму, козацького хисту і витривалости, та мріяв до останньої хвилини життя про поворот на вільну незалежну Україну.

Поховано урочисто покійного Сидора Косенка 16 лютого на тихому сільському кладовищі біля села Могильно, Янівської гміни Дрогоцького повіту. В похороні прийняла участь уся місцева українська колонія та сила місцевих й околицьніх селян. Труну, вкриту бойовим прапором українських національних кольорів Окремої Залізничної Запоріжської Сотні, поклали до могили козаки — бойові товариші небіжчика. Залишив покійний по собі великий щирий жаль та найкращу пам'ять.

Підполк. Шадрин.

З преси.

«Де Рим, де Крим, а де Бабинські Корчми»... Китайсько-японський конфлікт стоїть в центрі світової уваги. Коло нього сплітається цілий клубок звісток, часто неправдивих і неймовірних. «Діло» (ч. 50 з 6 березня с. р.) подає відомості про «рожеві надії української еміграції» в зв'язку з подіями на Далекому Сході.

«Не відстають і «наші», — бодай такі реляції появляються в європейській пресі. Ні — це вже не реляції, а просто ревеляції. Ось «Дайтшер Дінст» опублікував сенсаційну вістку—яку за нею подає АТЕ, — що мовляв б. український посол (УНР) у Берліні проф. Смаль-Стоцький виїхав у Софію для конференції з визначними офіцерами української армії. Темою тих розмов має бути ніби-то організований виступ українців на Дал. Сході, куди має намір виїхати окрема делегація, щоби вступити в переговори з японським урядом у справі формування протибільшовицької української армії в Манджурії».

Справді, проф. Смаль-Стоцький недавно до Болгарії їздив: там є колонія українських емігрантів, і час від часу наші діячі їх одвідують (як, наприклад, торік В. Сальський, по-заторік В. Прокопович), щоб підтримувати живий контакт, зазнайомитися на місці із становищем нашої еміграції та по спроможності стати їй у пригоді. Але який зв'язок між поїздкою до Болгарії і далеко-східнім конфліктом, це секрет редакції «Deutscher Dienst».

От на такій тонкій канві — факт поїздки — німецька газета вишиває штукерні візерунки, що правда — невдалі. Та хіба їй штука пошити мирного професора в стратеги, поклавши на нього організацію інтервенції у Манджурії... з Болгарії? Справді, близько! Адже-ж обидві країни знаходяться на сході: одна на Близькому Сході, а друга — на Далекому. Мимоволі пригадується старосвітська приказка, що ми її навели вище: де Гим, де Крим...

Що й казати, все це надзвичайно хитре, вдале і віри гідне. Для воєнних заходів української еміграції Софія саме підходяще місце! Дарма, що там, в Болгарії нашої еміграції взагалі вельми не багато, і тому Софія не дуже надається для конференції «з визначними офіцерами української армії». Та хіба трудно редакції німецького що-денника спровадити їх туди з інших країн і впорадити там цілий з'їзд? Переказуючи статтю німецької газети, «Bulletin Quotidien d'Informations Orientales «Ofinor» (ч. 654 з 5. III) зазначає, що на ту конференцію

«з'їхалися вищі офіцери української армії з різних держав Європи».

Цілком справедливо, подаючи цю вигадку, «Ofinor» зауважує:

«Німецька газета особливо настоює на тому, що розвиток української активності здатен викликати під цей час виняткові ускладнення, тягнучи за собою можливість поразки комунізму в Манджурії. Ця вихватка впливового німецького часопису показує, до якої міри інтереси Німеччини зв'язані з інтересами совітів».

Можна зрозуміти німецьку газету, якій для її мети потрібно розповсюджувати всякі вигадки, але редакції українського «Діла» не годиться передруковувати такі нісенітници і мобілізувати вчених, навіть тих, яких вона так не любить.

З широкого світу.

— Французький парламент прийняв законопроект про позивку Чехословаччині (600.000.000 фр.).

— В Москві студент Штерн стріляв у радника німецького посольства фон-Твардовського й легко його поранив. Штерн заарештовано.

— Німецький посол у Москві фон-Дірксен після атентату на Твардовського висловився, що російське населення ненавидить німців за те, що вони допомагають большевикам. Фон-Дірксен зазначив, що німецьке посольство в Москві ввесь час дістає анонімні загрожуючі листи.

— У Фінляндії подавлено повстання фінських фашистів-лапістів, що захопили було місцевість Мантсала.

— В Японії вбито барона Танаму Дана, прихильника сучасної японської політики в Хіні.

— 7. III помер в Парижі визначний французький громадський діяч, багаторазовий прем'єр-міністр і міністр, делегат до Ліги Націй, автор договорів, направлених на обмеження війни — Аристид Бріан.

— В Австрії засновано фашистську партію. Головою її є майор Бретер.

— Комуніст Гаїа Деляторе стріляв у церкві в президента Перуанської республіки Санче Серо. Президента і кілька чоловік з його супроводу поранено.

— Остаточні результати ірландських виборів такі: партія Валери — 72, партія Косграва — 56, незалежні — 17, травоїсти — 7.

— В Детройті (Америка) на заводі Форда дійшло до бійки між поліцією та розагітованими через комуністів безробітними. П'ять душ забито й багато поранено.

— Ліга французьких інтересів у Росії, що недавно відбула свій з'їзд у Парижі, подала французькому урядові меморандум з вимогою щодо кредитування своїх членів.

— Бувший хінський імператор Пу-І урочисто в'їхав до Чанг-Чунгу — столиці нової Маньчжурської держави, як її голова.

— На 1. III в Німеччині було 6.128.000 безробітних.

— Японський посол у Москві Хірата запитав у большевиків пояснень відносно скупчення на кордоні Маньчжурії совітської армії.

— 24. III сповнилось 50 років, як німецький вчений Роберт Кох одкрив бацилу сухот.

— Міська управа Стокгольму оповістила міжнародній конкурс модернізації центральних кварталів міста.

— Америка відкликала з Шанхаю 5 військових кораблів.

— Ірландський парламент обрав на свого президента лідера незалежників де-Валеру.

— 12. III чеський вчений Крупка зачитав на Сорбоні, з ініціативи Франко-Слов'янського Товариства, доклад про релію президента Масарика в заснованню Чехословацької республіки.

Урочисте засідання, присвячене пам'яті

ГЕТЬМАНА ІВАНА МАЗЕПИ

з нагоди 300-ліття дня його народження улаштує в суботу 26 березня

Рада Української Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі.

Юнаки в Парижі з глибоким сумом сповідають про смерть свого
любого товариша, хорунжого

ІВАНА СТАРЧЕНКА

який упокоївся 20-го лютого с. р. у Львові після довгої,
тяжкої хвороби

Хроніка.

У Польщі

— З життя Українського Наукового Інституту. 6-го березня б. р. відбулися виклади проф. І. Шовгенова на тему «Водний шлях Дніпро - Висла» і проф. Р. Смаль - Стоцького на тему «Слово і його значіння». Перший докладчик, схарактеризувавши значіння водних шляхів, детально зупинився на роботах, що переводяться по з'єднанню водним шляхом морей Чорного і Балтійського. Канали Німеччини, регульована Висла і на решті регуляція Дніпра — це етапи того шляху. Докладчик подав короткий нарис робіт по будові «Дніпрострою» і тако-ж підкреслив особливе значіння в цілій системі водного господарства України й Польщі, що є зацікавленими з здійсненню зазначеного водного шляху, робіт по меліорації Полісся.

Реферат проф. Р. Смаль, - Стоцького був присвячений одній з найбільше цікавих проблем сучасного мовознавства. Проблема слова людського, його зв'язок з людською думкою — це було предметом дослідів таких вчених, як Гумбольт, Вундт, Потєбня, Марті. Зазначивши різницю поглядів двох шкіл — Вундтовської і школи Потєбня - Марті, докладчик підкреслив значіння дослідів українського вченого — Потєбні, що ще задовго перед Марті прийшов до цікавих прикладів словотвору, які характеризували його основну думку — значіння слова, як такого.

В Бельгії

— Українське питання в Державному Агрономичному Інституті. В Державному Агро-

номичному Інституті в Gembloux у грудні місяці мин. року відбувся прилюдний виклад бельгійця канд. інж. Ремонда Жадуля на тему «Раса - Нарід - Нація». Підчас цього докладу референт довго й докладно зупинився над Україною та українською нацією. Пояснив він аудиторії окремішності українського народу, національний рух на Україні та підкреслив те велике значіння, яке має проблема незалежності України.

Присутні, переважно професори та студенти, належні до різних численних національностей, що студіюють у Бельгії, дуже були зацікавлені відомостями про Україну. Де-які з них запитували у докладчика додаткових пояснень.

— Товариство Прихильників Української Господарської Академії. До цього часу ввійшли в Бельгії до Т-ва Прихильників: Спілка Українських Інженерів у Бельгії, Союз Українських Студентів та бувших студентів у Бельгії, п. канд. інж. Окт. Лазар.

Заяви про прийняття до Т-ва Прихильників приймаються да-дні. Заяви й гроші проситься надсилати по адресі: ing. Yakovliv, 61 rue de Dave, Jambes — Namur. Compte chèque postal 234465.

— Українське життя в Бельгії. Українське життя в Бельгії почалося ще з того часу, як тут була місія УНР. Після ліквідації місії, через нечисленність у Бельгії українських емігрантів, громадське життя на де-який час замерло, і почалося знову десь в роках 1927-28. Тепер існують у Бельгії такі організації:

Seraing'sька — колись мала 28 членів. Тепер ніякого життя не проявляє, хоч в тій місцево-

сті с чимало українців. Номінально громада належить ніби до «націоналістів», але трудно сказати щось про фактичний стан, бо колись деякі особи розписувалися за неї і в «Українських вістях» Борщака, що видавалися большевиками в Парижі.

Львівська громада — мала колись 30 членів, тепер лишилося 5, хоч у Львові теж українців не бракує. Які причини цього зменшення членів трудно сказати. «Націоналісти» уважають цю громаду своєю найміцнішою організацією у Бельгії.

«Насус» (Нац. Союз Укр. Студентів) у Лувені — має 12 членів, всі з Галичини. Найбільш культурна українська організація в Бельгії.

Брюссельська громада — колись мала 30 членів; тепер наполовину зменшила її диктатура де-кого з провідників, які не визнають громадських прав життя.

«Національна Рада» в Бельгії, так розрекламована «націоналістами», має всього якихось 30-35 законопослушних, організованих членів на 500-600 душ українців, що перебувають у Бельгії.

Українці, перебуваючі в Бельгії, в більшість походять з Галичини, наддніпрянці є дуже мало. Останні уявляють з себе культурний елемент, що міг би добре працювати для української справи при належній організованості. Серед галицької частини українців, в більшості заробітчанської, багато пасивного елемента, хоч є й активні одиниці; але не бракує серед них і таких, що блукали од Петрушевича до Борщака, і од Борщака до УВО.

— 5. III в Монс відбувся XIII конгрес національного союзу бельгійських студентів. Українські студенти були представлені на цьому конгресі, в якості гостей, спеціальною делегацією.

— Недавно в Намюрі в Cercle d'Histoire Politique et Diplomatique відбувся виклад інж.

Д. Андрієвського про Україну. На викладі було чимало бельгійців, українців та росіян. Останні після викладу ставили п. Андрієвському різні питання. Загальне враження від лекції було непогане, але на деякі питання, які задавалися п. Андрієвському, він не відповів; наприклад, він не сказав, як він дивиться на гетьмана Скоропадського та його акцію. Крім того, він зовсім не розвинув погляду на польсько-українські взаємовідносини.

— «Насус» («Nasus», 161, rue de Malines, Louvain, Belgique) випустив інформаційний листок під назвою «Де-що про студії в Лувені». В листку подаються цікаві відомості для тих, що хотіли б учитися на Лувенському університеті.

В Румунії

— Свята Івана Мазепи в Румунії. В зв'язку з 300-літтям з дня народження великого гетьмана України Івана Мазепи, в Румунії організовується ціла низка урочистих сходів і свят пам'яті незабутнього державного мужа України.

Так, в неділю 20-го березня відбудуться урочисті збори, присвячені пам'яті І. Мазепи, в Букарешті, в помешканню Громадсько-Допомогового Комітету української еміграції в Румунії, в Гавані і в Чернівцях.

В Чернівцях свято пам'яті Івана Мазепи організовується Українською Спілкою Імени Мазепи (УСІМ).

В Болгарії.

— Виклад проф. Р. Смалья-Стоцького. 21 II. б. р. в Софії, в салі Слов'янського Т-ва, на запрошення Болгарсько-Українського Т-ва (голова — проф. унів. Арнаудов) проф. Р. Смалья-Стоцький виголосив в болгарській мові доклад на тему «Болгарія та Україна» (історія взаємовідносин).

В Німеччині.

— В п'ятницю 4 березня в Українському Науковому Інституті в Берліні німецькою мовою зробив доклад проф. Саскатунського університету в Канаді Geo Wilfred Simpson на тему «Українці в Канаді», а 11 березня с.р. відбувся виклад німецькою мовою асистента Пчоларського Інституту в Берліні д-ра інж. І. Драбату на тему «До історії розвитку пчоларства на Україні».

Україна та преса в Румунії

Преса Румунії відводить по-важне місце Україні й систематично друкує відомості, які освітлюють життя та події на Україні.

Для ілюстрації наведемо кілька прикладів з лютого місяця.

Так, в газетах за 4-те лютого у всій румунській пресі з'явилася телеграма, в якій повідомлялося про урядову заборону вбивання коней на Україні та про кару за це, як за вбивство людини.

В газетах з 7-го лютого великими літерами було надруковано повідомлення про сепаратистичний рух на Україні та про масові висилки й арешти «петлюрівців».

Газети від 17-го лютого подали звістку про катастрофічний стан промисловости на Україні, про зменшення виробництва на заводі машин «Серп і молот» та про звільнення з цього заводу 2000 робітників.

На слідуючий день, то пак 18-го лютого, у всій румунській пресі було виділено повідомлення про розклад комуністичної партії на Україні та про нову її чистку, зв'язану тако-ж з сепаратистичними настроями, які опанували навіть комуністів українського походження.

19-го лютого читач знайшов повідомлення про новий адміністративний поділ України (оцінку якого було зроблено «Тризубом»), про тертя між Харь-

ковом та Москвою та про очікувані зміни на керівничих постах на Україні.

22-го лютого газети подали відомості про арешти совітських урядовців, які фальшували апровізаційні картки, про розв'язання окремого секретаріату української комуністичної партії, про централістичні тенденції Москви та про голодовий страйк політичних в'язнів у Харькові.

У той-же день у відділі повідомлень з конференції про обезброєння, було подано тако-ж великими літерами телеграму з Женеви під дуже проречистим наголовком: «Літвінов не має права репрезентувати Україну».

Телеграма ця остільки цікава, що її варто навести дослівно:

«Женева. 20. (Дануб). Міністр закордонних справ Української Народної Республіки, уряд якої знаходиться на еміграції, проф. А. Шульгин, передав голові конференції обезброєння п. Гендерсонові ноту, адресовану до Ради Ліги Націй, в якій висловлюється протест проти присутности в Женеві комісара закордонних справ совітського союзу Літвінова.

«Нота українського уряду підкреслює, що Літвінов не має права репрезентувати Україну.

«Совітський уряд, каже в ноті п. А. Шульгин, тримає на Україні окупаційну армію з метою здавлення українського національного руху. Як що совітський союз щиро прагне до обезброєння, то на доказ цієї ширости, він мусить негайно-ж вивести своє окупаційне військо з України».

В газетах з 24-го лютого надруковано повідомлення про невдачі хлібозаготівель на Україні та про могили з хлібом, який українські селяне намагаються заховати від московських грабіжників.

25-го лютого румунська преса приносить знову повідомлення про те, що український сепаратизм угніздився навіть

в «Українфільмі», керівники якого систематично ігнорують директиви Москви в справі постановки фільм, які малювали-би досягнення п'ятилітки на Україні.

Замість цього «Українфільм» виготовив цілу низку фільмів з тенденціями націоналістичними і навіть сепаратистичними.

В наслідок цього призначено ревізію кінофабрик у Харькові, Києві та в Одесі, переводи-

тись реорганізація в управління Українфільму і стисліша залежність останнього від Москви».

З наведених прикладів видно, як живо Румунія цікавиться тим, що діється на Україні, як систематично інформується про це громадську опінію і в яких прихильних тонах трактується тут українську справу.

Дмитро Геродот.

Зміст.

Париж, неділя, 20 березня 1932 року — ст. 1. М. Славинський. Мазепа на переломі — ст. 2. Д-р В. Трепке. Гетьман Іван Мазепа — ст. 6. Самовидець. Криваві події на Дністрі — ст. 9. Чміль. Аристид Бріан — ст. 17. Йеневець. Домагання Головної Еміграційної Ради в Женеві — ст. 19. В. С. З життя й політики — ст. 22. Сидір Косенко (некролог) — ст. 26. З преси — ст. 26. З широкого світу — ст. 27. Хроніка. З життя української еміграції: У Польщі — ст. 29. У Бельгії — ст. 29. У Румунії — ст. 30. У Болгарії — ст. 31. У Німеччині — ст. 31. Україна та преса в Румунії — ст. 31.

Від Генеральної Ради Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції.

В перших числах березня в галицьких газетах було уміщено повідомлення про те, що 20-21 лютого відбувся в Парижі «З'їзд представників різних громадських культурних і допомогових організацій у Франції» і що на тому з'їзді засновано «централю» — «Український Народний Союз у Франції» на чолі з паном М. Капустянським.

Щоб не було ніякого непорозуміння і змішування новоповсталого «централу» з Союзом Українських Емігрантських Організацій, який існує у Франції вже більше, ніж 7 років, Генеральна Рада його заявляє наступне:

Союз Українських Емігрантських Організацій у Франції не має нічого спільного з новоповсталим «Українським Народним Союзом у Франції».

Генеральна Рада Союзу У. Е. О. у Франції закликає всі організації Союзу спокійно вести далі свою роботу, даючи рішучу одсіч усяким «націоналістичним» спробам внести заколот в ряди організованої, свідомої і відповідальної еміграції у Франції.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V^e
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.

Педагог — Комітет.

Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.